

A KÖZÖSSÉGI KERTEK, MINT A NAGYVÁROSI DZSENTRIFIKÁCIÓS FOLYAMATOK PRODUKTUMAI? - A BUDAPESTI LEONARDO KERT ESETE

BENDE CSABA

COMMUNITY GARDENS, AS THE RESULTS OF METROPOLITAN GENTRIFICATION
PROCESSES? – THE CASE STUDY OF LEONARDO COMMUNITY GARDEN IN BUDAPEST

The literature regarding community gardens does not detail the relation of gardens and gentrification. Although some on-line articles have been published on this issue, these papers claim that gardens in poor neighbourhoods have remarkable effect on the image of the area. As a consequence, gardens attract real-estate investors. Thus, the gardens might lead to the resettling of deprived individuals and to the change of local society. This paper intends to explore this relationship through the case of Leonardo Garden in Inner-Józsefváros, Budapest. The main question was whether the community garden is an element of the gentrification process taking place in the neighbourhood or not. To answer this question field research had been carried out and semi-structured interviews were made. As a result, I came to a conclusion that the Leonardo Garden is not the consequence of the gentrification processes in Inner-Józsefváros. However, the gardeners are a better-off segment of the society, and newcomers in the district. In my point of view, the gardeners are the beneficial group of the gentrification in the district, although they are not the trigger of the process.

BEVEZETÉS

Az elmúlt években újabb reneszánszát éli a városi mezőgazdaság és a közösségi kertek is. A városi lakosság részéről egyre inkább megmutatkozik az igény az élhető városok iránt, s ezt civil szervezeteken, megmozdulásokon, és saját életvitelükön keresztül kommunikálják a városok vezetése felé. Az elmúlt évtizedekben egyre inkább hangsúlyozzák a városi zöldfelületek jelentőségét, azok számának növelését és minőségi fejlesztését követelik.

A városi népesség növekedése miatt a Föld népességének 53%-a városokban él (DWUA 2016). Emiatt a lakosság a természettől, a termőföldtől és az elfogyasztott élelmiszertől is elidegenedik (MORRIS ET AL. 2003), s a növekvő felvevő piacukat csak egyre távolabbi területek élelmiszereivel tudják kielégíteni. A szállításból adódó környezetszennyezés globális problémákat indukál, amik negatívan hatnak vissza a városi lakosság életminőségére. Ezt felismerve egyes fogyasztói csoportok körében döntéshozatali faktorrá emelkedik a termék származási helye, s néhányan városi mezőgazdasági termelés felé fordultak. Ez a szándék többek között az USA-ból kiinduló közösségi kert mozgalomban materializálódott.

A közösségi kertek széleskörű elterjedését követően a városi önkormányzatok kialakították a kertekre vonatkozó szabályozást, s hol támogató, hol restriktív módon viszonyult azokhoz (STAEHELI 2002). Az elmúlt években a városi önkormányzatok kezdték beépíteni városfejlesztési eszközeik tárházába a kerteket, s azok városrehabilitációs céllal is megjelentek (MEINE SEESTADT 2013; ROSOL 2010). Ez mutatja azt, hogy a városi lakosok igénye az élhető városok iránt megértő fülekre talált a döntéshozóknál, valamint fontossá vált a városok és tereik fenntartható fejlesztése, és a lakossággal együttműködésben történő kialakítása (NAGY 2016; VEDRÉDI 2014).

A közösségi kertek városfejlesztési célú alkalmazása azonban számos kérdést vet fel. A szakirodalom sem tárta fel, hogy a kertek hogyan járulnak hozzá környékük dzsentrifikációjához. Tanulmányom főkérdése is erre vonatkozik, s próbálom feltárni, hogy a Leonardo kert hogyan illeszkedik a Középső-Józsefvárosban tapasztalt dzsentrifikációs folyamatba. Milyen a viszonya a jelenséggel, annak okozója, avagy mellékjelensége, hasznos vagy káros a megléte?

1. KUTATÁSI MÓDSZEREK

Mintaterületem a Leonardo kert (1. ábra), melynek kiválasztását az indokolta, hogy a Corvin-negyedben egy „városi ütközőzónában” (SMITH 1996) található, ahol eltérő társadalmi státuszú csoportok élnek e vonal két oldalán, a belvároshoz közelebb magas, míg attól távolabb alacsony státuszúak.

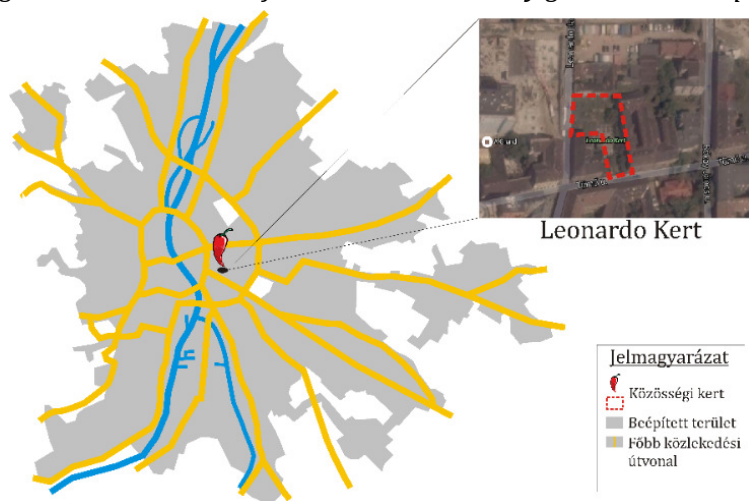
A közösségi kert és a dzsentrifikáció kapcsolatának feltárását a Leonardo kertet használók, vagyis a kertészek körében végzett félig-strukturált interjúk kutatással végeztem el. A módszer kiválasztását az indokolta, hogy a vizsgálatban a kertészek szubjektív véleményére, tapasztalataira, élményeire voltam kíváncsi, amelyek feltárásához jól alkalmazható az interjúk kutatás (BABBIE 2008).

A terepi vizsgálatot 2016 áprilisától folytattam, s a kertészeket a hólabda módszer segítségével értem el. Az interjúk helyszíne a közösségi kert volt, amely ismert terepet jelent a kertészek számára. Egy esetben készítettem online videobeszélgetést. A beszélgetéseket hangrögzítővel rögzítettem, majd transzkriptáltam. Az elkészített interjúk elemszáma 19.

Az interjúalanyokat először a VIII. kerületben zajló társadalmi-gazdasági folyamatokról kérdeztem. Ezt követően a kert és környék viszonyát feltáró kérdéseket tettem fel, esetleges konfliktusokról, valamint a hátrányos helyzetűek bevonása felől is érdeklődtem. Az interjúalanyokat megkértem a többi kertművelő jellemezésére, hogy egy szubjektív képet kapjak a kerttagok társadalmi státuszáról, ezzel ellensúlyozva az elemszámából fakadó korlátokat.

1. ábra: A budapesti Leonardo kert elhelyezkedése

Figure 1. The location of Leonardo community garden in Budapest

Forrás: saját szerk.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

2.1. A DZSENTRIKÁCIÓ TÖRTÉNETE ÉS FOGALMA

A dzsentrifikáció első megjelenési helye a II. világháború utáni USA. Legismertebb korai esete a philadelphiai Society Hill, azonban a jelenséget Glass (1964) írta le a Londonhoz tartozó Islington ingatlanpiacán, ahol a munkások által lakott negyedek alsó- és felső-középosztálybeliek foglalták el. Ugyan a jelenséget csupán egyedi esetnek tartotta, az 1970-es évekig több globális városban is megjelent a dzsentrifikáció folyamata (GLASS 1964).

Az 1973-as válság a dzsentrifikáció első hullámát megtörte. A városok forrás hiányában városfelújításra nem fordítottak összegeket, de a magántőke a termelői szektorból a beruházási ágazatba áramlott, a jobb megtérülés reménye miatt. Ekkor az önkormányzatok szerepe a folyamatban adókedvezmények nyújtására szorítkozott (BERÉNYI 2010). Azonban válság után meginduló felújítási projektek célja már a leszakadó városrészek reintegrálása volt (KOVÁCS-SZIRMAI 2006). Ugyan elméletben az alsóbb osztályok felzárkóztatása is cél volt, a gyakorlatban e projektek társadalmi kicserélődést eredményeztek. Ezt felismerve az 1990-es években indultak meg az első szociális városrehabilitációs projektek (EGEDY-KOVÁCS 2005).

Mindezek ellenére Smith (2002) szerint a városi politikák elsődleges céljává egyes negyedek társadalmi átalakulásának elősegítése vált (SMITH 2002). Ennek oka az önkormányzatok szűkös pénzügyi erőforrásai és a szuburbanizáció miatti

adóbevétel csökkenése volt. Az önkormányzatok számára megoldást jelent a tehetős rétegek visszavonása, melyet a piaci szereplőkkel közösen (PPP) kialakított beruházásokkal kívántak elérni. Ezek elsődleges terei az olcsó ingatlanárakkal bíró negyedek, hisz a legnagyobb megtérülési rátával itt számolhatnak (*HACKWORTH-SMITH 2000*).

A várospolitikák mellett a piac is jelentős szerepet játszik a dzsentrifikációban. Dear és Flusty (1998) modelljükben hangsúlyozzák, hogy a piac a városi szövetben egyenlőtlenül osztja el a funkciókat, s egyes városrészek fel- vagy leértékelődése a piactól függ (*BOROS 2010/b*).

A dzsentrifikáció meghatározásával már többen foglalkoztak (*DANGSCHAT 1988; SMITH 2002*). Ezekben közös, hogy mind a lakóhely felértékelődését próbálja megfogalmazni, a különbségek egyes dimenziók jelentőségében rejlenek (*BERÉNYI 2010*). Kutatásomban Dangschat (1988) fogalmát alkalmazom, miszerint a dzsentrifikáció „egy olyan folyamat, mely egyrészt a belvárosi lakóterületek leromlott épületeinek a fizikai megújulását, másrészt az alacsony társadalmi státuszú rétegek kiszorulását jelenti, közép és felső osztályok aránynövekedésének hatására.” (*DANGSCHAT 1988, 272.o.*). E fogalom használata azért hasznos, mert eredményeimet részben dzsentrifikációként értelmezi.

2.2. KÖZÖSSÉGI KERTEK VÁROSI JELENTŐSÉGE

A közösségi kertek történelme a 19. század végéig nyúlik vissza. Az európai kertmozgalom által inspirálva, egy gazdasági válságra adott válaszként Detroitban jelentek meg először, majd több fejlődési szakasz után az 1970-es években érték el mai formájukat (*LAWSON 2005; PUDUP 2008*).

A modern közösségi kertek az USA északi városaiban jelentek meg ipari barnamezős üres telkeken. A válság miatti társadalmi problémákra közösségépítés révén, a gazdasági problémákra a megtermelt terményekkel nyújtottak válaszokat. A kertek egyúttal városvezetéssel szembeni ellenállás szimbólumaivá is váltak (*LAWSON 2005, STAEHLI ET AL 2002*). A 2008-as gazdasági válság azonban új korszakot nyitott a közösségi kertek történetében, ahol a helyi politika ismét támogatni kezdte a városi kertészetet. Michelle Obama 2009-ben kertet nyitott a Fehér Ház udvarán (*FLACCUS 2009*), s e szimbolikus esemény a kertek városrehabilitációs jelentőségére is felhívta a figyelmet.

A közösségi kertek települési jelentőségét környezeti, társadalmi és gazdasági hatásai támasztják alá. A kertek városi zöldfelületet jelentenek, ezzel csökkentik a városi hősziget-hatást, növelik a beszivárgását és a biodiverzitást, szerepük van a szálló por megkötésében és talajminőség javító hatással is bírnak (*FÓRIÁN - HAGYMÁSSY 2009; MOSCOW 1999; RADÓ 1983; SZOLNOKI 2014*).

A közösségi kerteknek jelentős társadalmi hatása is van. Egyrészt hozzájárulnak a kertművelők egészségügyi állapotának javulásához a megtermelt gyümölcs és zöldség révén, melyek jelentőségére Pál – Uzzoli (2013) is felhívta a

figyelmet. Másrészt közösségépítő és integráló szerepük is van. A megtermelt zöldség élelmiszerforrást biztosít a szegény rétegek számára. Társadalmi sokszínűségük révén erőforrást is jelentek a városok számára (ARMSTRONG 2000; FABULA ET AL. 2014; KINGSLEY 2006; ALAIMO ET AL. 2008; FIRTH ET AL 2011; AGUSTINA ÉS BEILIN 2012).

2.3. A KÖZÖSSÉGI KERTEK ÉS DZSENTRIFIKÁCIÓ KAPCSOLATA

A közösségi kertek közvetve hozzájárulnak a környékük felértékelődéséhez és a lakosság esetleges kicserélődéséhez. Ugyan hatásukat a kertek pontszerű megjelenése miatt nehezen lehet mérni, mégis többek szerint lehetőséget teremtenek a dzsentrifikáció megjelenésének.

Az USA több mint 10 ezer közösségi kertje (LEE 2014) egykori üres telkeken működik. Ezeket a szegénynegyedekben élők vették birtokba kertművelés céljából, s hasznosításuk pozitív hatással van a környék esztétikai megjelenésére. Rendezettebb képet mutatnak az üresen álló telkeknél, s mivel a kertészek kreativitásukat is igyekeznek kifejezni, a kertek a környék kellemes színfoltjaivá, látványosságáivá válnak. A kertek esztétikumuk révén járulnak hozzá a környék imázsának változásához.

A zöldfelületek csökkentik a környékükben zajló illegális tevékenységek számát (KUO - SULLIVAN 2001/a, 2001/b), azonban az eddigi kutatások alapján a közösségi kertek statisztikailag nem kimutatható hatással vannak környékük bűnözési mutatóira (SNELGROVE ET AL. 2004; GORHAM ET AL. 2009). Ugyan Gorham et al. (2009) megjegyzi, hogy interjúalanyaik beszámoltak a környékben zajló illegális tevékenységek számának csökkenéséről.

A közösségi kertek környékük ingatlanárát is növelik. Voicu és Been (2008) kutatásukban Tranel és Handlin (2006) vizsgálataihoz hasonlóan a közösségi kertek megnyitása előtti és utáni ingatlan adás-vételi árakat hasonlították össze. Arra jutottak, hogy a kertek szignifikáns pozitív hatással voltak az ingatlanárakra, hatásuk a szegényebb negyedekben a legjelentősebb. Itt több helyen közel 10%-os értéknövekedésről is beszámoltak a kert megnyitása után. Munkájukban arra is rámutattak, hogy az externáliák mértéke számos tényezőtől függ (VOICU ÉS BEEN 2008).

Egy, a The New Yorkerben megjelent cikk foglalkozott a közösségi kertek és a dzsentrifikáció kapcsolatával. A szerző a kaliforniai Oakland szegénynegyedének ingatlan befektetéseit vizsgálta. Az ingatlanügynökök beruházásuk népszerűsítése céljából egy közösségi kertet marketing célokra is felhasználtak. A promóciós videóban az újonnan beköltözők közül kikerülő kertészt szólaltattak meg. A befektetők szerint a művelők bemutatása a hozzájuk hasonlóak beköltözését eredményezi, s a kert jó imázst kölcsönöz a területnek, hatása az ingatlanárakban is evidens (MARKHAM 2014).

Összességében a közösségi kerteknek közvetve a dzsentrifikáció megindításában van szerepük, mert meghatározzák a városrész imázsát, pozitív tartalmakat sugallnak, vonzerőt jelentenek a pionírok és a középosztály számára, mérséklik a bűnözést és növelik az ingatlanok értékét.

3. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

3.1. A LEONARDO KERT BEMUTATÁSA ÉS AZ INTERJÚALANYOK

A mintaterületnek kiválasztott Leonardo kert a Tömő utca 14. szám alatt működik, a Corvin-Szigony Projekt befektetőcsoportjának telkén 2012 óta (1. kép). A telek hasznosíthatóvá tételét a befektetőkkel közösen végezte el az üzemeltető, Kortárs Építészeti Központ. A kertművelés egy ideiglenes hasznosítási módja a teleknek, mivel az a közel jövőben felszámolásra kerül. Kialakítása egy kölcsönös, win-win szituációt eredményezett a felek számára, a befektető több évre átruházta a telek fenntartási költségeit a kertet használókra, miközben lehetőséget teremtett egy közösségformálódásának.

A kutatásban résztvevő kertészek jellemzően középkorúak. A megkérdezettek közül ugyan egy fő 60 évnél idősebb, de az interjúalanyok kétharmada 40 év alatti volt. A kertészek átlagéletkora 40, míg a medián életkora 37 év volt. Ugyan a közösségi kert korösszetételére vonatkozóan a kertészek úgy vélekednek, hogy a fiatalok vannak többségben. Jellemzően magas iskolai végzettségűek, közülük csupán 2 fő nem rendelkezett felsőfokú végzettséggel.

Jövedelmi helyzetük a középosztályra jellemző. Ez alatt azt a réteget értem, aki a KSH „*alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete*” összeírás országos jövedelemre vonatkozó érték +/- 25%-át éri el. 2015-ben az országos havi nettó átlagkereset megközelítőleg 162 ezer Ft volt (KSH 2015). A havi nettó jövedelemre vonatkozó kérdésekre önbevallásos alapon történt a válaszadás, s négyen erre vonatkozólag nem nyilatkoztak. Azonban ketten megjegyezték, hogy „normális” a jövedelmük. A megkérdezettek közül ketten GYED-en voltak, s mivel a KSH adatok alkalmazásban állókra vonatkoznak, ezt nem számoltam bele az átlagba. A 15 kertész átlagos havi jövedelme mintegy 173 ezer Ft volt. Közülük egy személy nettó 500 ezer Ft jövedelemmel rendelkezett, s ezt a kiugró értéket leszámítva, jövedelmük 149 ezer Ft körül alakult. Ez az országos átlag 90%-a, de keresetük a fővárosi mutató csupán 70%-át éri el.

Jövedelmi helyzetük stabilitását támasztja alá, hogy a művelők fele saját tulajdonú lakással rendelkezik. Jellemzően józsefvárosiak, mindössze heten laknak a kerületen kívül. Négyen a korábban felújított Ferencvárosból járnak át. Ketten X. kerületiek, egy művelő korábbi VIII., valamint egy művelő VI. kerületi lakos. A józsefvárosi művelők átlagosan hat éve élnek a kerületben. Ez utóbbi részben megfigelgethető Kovács Zoltán eredményeivel, amely a lakosság

folyamatos megújulását, kicserélődését vetítette előre az általuk vizsgált budapesti városrészekben, köztük a VIII. kerületben is (KOVÁCS ET AL. 2015).

1. kép: A Leonardo kert udvara

Picture 1. The courtyard of Leonardo garden

Forrás: saját felvétel

3.2. KIK A LEONARDO KERT MŰVELŐI?

Az interjúk elbeszélései alapján a Leonardo kert társadalmi összetétele az elmúlt öt évben jelentősen megváltozott. Kezdetben szinte csak a fiatal értelmiségiek voltak jellemzőek, azonban később más társadalmi- és korcsoportok is megjelentek a művelők között. Kezdetben a kert az újdonságokra fogékony fiatalok, vagyis pionírok körében volt népszerű. A pionírok megjelenése a nagyléptékű beruházás kezdetének idejére tehető. Mivel a sztereotipikus pionír fiatal értelmiségi, és „zöld” ezért kézenfekvő, hogy a megjelenő kert első művelőivé is ők váltak. Azonban a rehabilitációs program előrehaladásával a terület a pioníroknál tehetősebb csoportok számára is vonzóvá vált, középosztálybeliek csoportjai is megjelentek, s vélhetően a pionírok más kerületbe kényszerültek, parcelláikat pedig a középosztály vette át. Vagyis a kert részben reprezentálja a kerület társadalmi karakterének változását.

Jelenleg a kertészek magas iskolai végzettséggel bíró középosztálybeliek. Ugyan jelen vannak a pionírok, de mégsem meghatározó a jelenlétük. A kertművelők döntő része nem kreatív foglalkozású, hanem jellemzően - néhány kivétellel - irodai munkát végzők.

„Az egyik nő, aki itt lakik, spanyol-portugál nyelvű idegenvezető, és szerintem művészettörténetet végzett. Feltételezem, hogy inkább a magasan végzetek jellemzőek.” (Interjúalany 13)

A kertészek alapvetően középosztálybelinek definiálják magukat. Identitásukat a környék luxuslakásaiban lakó elittel szemben határozzák meg. Ennek egyik oka az, hogy életvitelük jelentősen különbözik a környék dzsentri rétegétől, akik magasan kvalifikált, kreatív vagy szellemi munkát végző, magas jövedelemmel rendelkező, főként fehérgalléros személyek. Másrészt kertet művelnek, amit a dzsentri maradinak, kulturálatlannak vél. Néhányak szerint, ha a beköltözőkön múlna, akkor a kertet megszüntetnék, mert az nem túl impozáns látványú.

„Akik ott vannak az új házakban, azok nem hiszem, hogy lejönnének ide a kezüket bepiszkolni és földet túrni... Nem tudom, hogy a 60 milliós lakásukból kinézve mennyire tudják elfogadni, hogy egy földkupacot kell nézniük... Ha rajtuk múlik, nem leszünk itt sokáig.” (Interjúalany 04)

Összességében a kerthasználók társadalmi összetételét meghatározzák a magasan iskolázottak, a stabil jövedelmi helyzetűek, s általában a magasabb társadalmi státusz. Ezek alapján arra lehet következtetni, hogy a kertművelők a kerület társadalmi kicserélődésének részesei. Ugyan nem tekinthetők dzsentrinek, mégis társadalmi státuszuk jóval magasabb a korábbi lakosokénál.

3.3. A DZSENTRIFIKÁCIÓS FOLYAMAT MEGTAPASZTALÁSA

A Leonardo kertészei jól ismerik a körülöttük zajló folyamatokat. Többségük helyi lakosként napi szinten éli meg Középső-Józsefváros átalakulását (2. kép). Megtapasztalják a terület gazdasági átalakulást, az ingatlanárak növekedésén és új szolgáltatások megjelenésén keresztül. Másrészt, a Corvin-Szigony projekt előrehaladását látva, a negyed építészeti karakterének megváltozásáról is tudomásuk van. A kerület társadalmi változását is ismerik, a tehetősebb rétegek beáramlásának és a szegények kiszorításának is tanúi.

A kerület társadalmi átalakulásának megítélése ambivalens képet mutat. Egyrészt a szegények kiszorítását a legtöbb megkérdezett negatívnak véli. A kiszorítás miatt együtt éreznek a hátrányos helyzetűekkel, de ennek oka értelmiségi voltak is. Viszont szolidaritásukban nagy szerepe van a közösségi kertművelésnek is. A közösségi művelés sokakban elülteti a közösségért való felelősségvállalás gondolatát. Mindezekon túl, a jelentős változásokat hozó városrehabilitációs projektet egy felülről irányított beavatkozásként élik meg. Vagyis látják azt, hogy a szegények rajtuk kívülálló okok miatt kényszerülnek elhagyni lakóhelyüket, s rövid időn belül a kert is ugyanazon külső folyamatok áldozatává válhat, amely ellen tenni nem tudnak.

2. kép: Művelés a Crovin-negyed árnyékában

Picture 2. Cultivating in the shade of luxury apartments

Forrás: Saját felvétel

„Örülök, de ez egy kicsit agresszív most, hogy körbeépítik a kertet. És nem tudom, hogy mennyire van még sok jövője a kertnek, gondolom idővel ezt is be akarják építeni. Ennek nem örülök.” (Interjúalany 11)

Másrészt a városrész „el elitesedését” is negatívan értékelik. Megtapasztalják a negyedben található szolgáltatások drágulását, az ingatlanárak emelkedését. Igen negatívan vélekednek a dzsentrikről, s több esetben lenézően nyilatkoztak róluk. Részben azért, mert a kertészek egy egymásért tevő és tenni akaró, s teremtő életstílusnak a képviselőinek tartják magukat. Ezzel szemben a beköltözőkben a rombolás, a negyed átalakításának szimbólumát látják, akik a befektetőkkel és az önkormányzattal karöltve megkezdték a negyed szegényeinek relokációját, ugyanakkor a kertészeket, a kert létét fenyegetik.

„Remélem, hogy nem lesz a 8. kerület egy teljesen sznob, gazdagokkal telerakott negyed, ahol olyanok laknak, akik nem tudják elfogadni, hogy vannak szegények.” (Interjúalany 02)

Ennek ellenére, több esetben nyilatkoztak pozitívan a beruházás hatásairól. A kertészek a szolgáltatások diverzifikációját, új üzletek megjelenését támogatták. Többek szerint a negyed átalakulása kulturáltabbá tette a környéket, s biztonságosabbnak tartják, mint előtte. A korábbi negatív imázson változtatott a beruházás, s olyan környezetet teremtett meg, amelyet a középosztály magáénak érez, részt vehet benne, s a maga képére formálhatja. A szegények beemelést a társadalomba úgy képzelik el, hogy olyan körülményeket teremtenek a környéken, mint amit a beruházás is létrehozott. Azonban ez véleményem szerint meglehetősen kirekesztő. A fizikai környezet megváltoztatása nem eredményezi

a hátrányos helyzet felszámolását, ahhoz további integrációs lépéseket kell megtenni. Sok esetben a fizikai környezet átalakítása egyenesen az alacsonyabb státuszú népesség kiszorulásához vezet a területről.

„Én azt gondolom, hogy fellendíti a kerületet, sokkal kulturáltabb lesz az egész, nem árt azért, ha kicsit cserélődik az itteni lakosság. Ettől függetlenül gondolom, maradnak itt őslakosok is. Nem tudok az ő nevükben nyilatkozni, de szerintem nekik is tetszik az, ami itt van, ugyan nem tudnak beszélni, hogy ideköltözzenek. De feldobja a környéket.” (Interjúalany 08).

A Leonardo kert néhány kertész számára a múlttal való kapcsolatot jelenti. Ugyan a kert csak öt éves múltra tekint vissza, mégis úgy vélik, hogy a kerület régi karakteréhez közelebb áll. Ez egyfajta szembenállás a modernizálódó körúthoz közelebbi területekkel szemben, s kiállítás a régi, sajátos hangulatú utcák és épületek megtartása mellett. Ennek oka részben az, hogy a művelésen keresztül a kertészek kapcsolatot teremtenek a földdel, s a vidéki élettel társítják. Ez a jelenből nézve egy régi, idilli kép számukra, s a környékben lévő régi épületek is abból a korból származnak, amikor az emberek még közelebb álltak a természethez, s a rideg modernitás nem ilyen léptékkal alakította át a tájat, a városokat. Kapcsolatuk a kerttel és a régi épületekkel identitásukat is meghatározza, s ez egybecseng Pap-Boros (2015) megfigyeléseivel.

„Hát egyre inkább érzem az elmúló múlthoz való kapcsolódását, s kevésbé a jövőhöz. Az alapján, hogy ott milyen átalakulásokat csinálnak, milyen épületeket építenek...” (Interjúalany 09)

A jövőt illetően a környék társadalmi összetételének jelentős átalakulását jósolják. Egyrészt a hátrányos helyzetűek számának csökkenését prognosztizálják, másrészt a tehetős fiatal és kisgyermekes családok beköltözését, valamint a külföldiek számának további növekedését.

„Biztos, hogy változni fog, már eddig is változott, a lakásarárból következően pedig biztos, hogy a jó egzisztenciával rendelkezők költöznek majd ide. A régi lakosság kiszorul.” (Interjúalany 04)

3.3. A LEONARDO KERT KÖRNYÉKRE GYAKOROLT HATÁSA ÉS LOKÁLIS BEÁGYAZOTTSÁGA

A kertészek határozottan úgy vélik, hogy a közösségi kert pozitív hatást gyakorol a környék megjelenésére. A telek hosszú ideig hasznosítatlan volt, s jelentősen rontotta a környék esztétikai értékét, mert szemét halmozódott fel a területen, gondozatlan és elhagyatott volt, valamint az illegális tevékenységek is megjelentek. A terület birtokbavételével a rossz látványt nyújtó telek eltűnt, a közbiztonság javult.

„Hát nézd, én ezt a kertet egy jó dolognak tartom, itt csövestanya volt, szemétkerak, az örömlányoknak a búvóhelye...” (Interjúalany 08)

A kert zöldfelületként hatással van az utca arculatára. A rossz állapotú épületek között rendezettséget, ápoltságot mutat, míg a sűrűn beépült Corvin-sétánnyal szemben pedig a zöldfelületek fontosságára hívja fel a figyelmet. A kert a környék üde színfoltjává vált. Pozitív kisugárzást gyakorol közvetlen környékére, szépsége, a művelők kreatív alkotásai és a közösség révén.

„Szerintem van egy jó kisugárzása a kertnek, mindenki boldogan jön be, és halad el a kert előtt.” (Interjúalany 02)

A kert aktív kapcsolatban áll a környékkel. A kertészek szerint a környék érdeklődésének középpontjában állnak. Egyrészt azért, mert online felületen folyamatosan kommunikálnak a városrész lakosságával, másrészt azért, mert szerintük az erre járókban régi emlékeket idéz meg a kertművelés. A kertben megjelenő virágok, méhek, madarak és más állatok folyamatos látványosságot jelentenek. A kert a környék nevezetességévé vált. A kerítésen át a járókelők egy része beszélget a kertészekkel, sokan megkérlik a művelőket, hogy engedjék be őket a kertbe körbe nézni. Ily módon a kert azokra is hatást gyakorol, akik konkrétan a művelésben nem vesznek részt. Emellett az is előfordult, hogy a szomszédok a vihar utáni kármentesítésben segítettek.

A kertművelők egy környékbeli hátrányos helyzetű kisiút is rendszeresen beengednek a kertbe. Ebben is megmutatkozik, hogy a kertészek szolidárisan viselkednek a hátrányos helyzetűekkel, többségük szívesen együtt is művelne velük.

A Leonardo kert megjelenése a környéken mindössze néhány kezdeti konfliktust eredményezett. A kertészek lopásáról és szemetelésről számoltak be a korábbi évekből, de ezek a konfliktusok a kert elfogadottságának növekedtével megszűntek.

Összességében, a kert jelentős hatással van a környék megjelenésére. Hatása ugyan nehezen számszerűsíthető, s vélhetően a Corvin-sétányra beköltözőket nem a kert léte motiválja, de a középosztály számára vonzó lehet. A kert mindenképp hozzájárult környékének átalakulásához, egyrészt az illegális tevékenységek és a barnamezős terület megszüntetésével, másrészt a művelés értéktöbblete és közösségi szerep révén.

ÖSSZEGZÉS

A közösségi kertek szakirodalmát áttekintve arra a következtetésre jutottam, hogy a kerteknek jelentős szerepe lehet környékük társadalmi átalakulásában. Egyesült Államokbeli esettanulmányok mutatták azt be, hogy a közösségi kertek növelik a környékükben található ingatlanok árát. Esztétikai és imázsjavító hatásukkal elősegítik a szegénynegyedekről kialakult képek megváltozását. Néhol a kerteket marketingcélokra is felhasználják, a tehetősebb társadalmi rétegek beköltözésének elősegítése végett.

A Leonardo kert a Corvin-negyedben beruházó cégcsoport egyik telkét ideiglenesen hasznosítja. A 2012 óta működő kertet használók társadalmi összetételére vonatkozó információk alapján úgy vélem, a kert részben reprezentálja a környékben lezajló társadalmi folyamatokat, a kezdetben pionírok által művelt kertben fokozatosan a magukat középosztálynak tartó társadalmi csoport vált dominánssá.

Esettanulmányomból arra a következtetésre jutottam, hogy a Leonardo kert a kerületben tapasztalható dzsentrikáció velejárója. A kertészek többsége ugyan középosztálybeli jellemzőkkel bír, azonban új beköltözők révén mindenképp a kerület tágabb társadalmi átalakulásának részesei. Iskolázottságuk, jövedelmi helyzetük, s társadalmi státuszuk messze meghaladja a korábbi népességét. Azonban nem nevezhetők egyértelműen dzsentriknek, mivel egyrészt jövedelmük, másrészt identitásukban is különböznek ettől a csoporttól.

A kerület hátrányos helyzetű lakosságával szolidárisak, tisztában vannak azzal, hogy a beruházás és a környék jellegének átalakulása negatívan hat a hátrányos helyzetűekre. Az átalakulást felülről vezérelt folyamatként tapasztalják meg. Mindezek ellenére a környék átalakulását vegyesen élik meg, sok a pozitív vélemény. Többen örülnek a kulturált és rendezetté váló környezetnek. Mások úgy érzik, a kert és a kerület a modernizáció áldozatává válik. A Leonardo kert, mint ahogyan a szakirodalom is feltárta, jelentős pozitív hatással van a környék megjelenésére. A városrész üde színfoltja, s egyben látványossága is. Megjelenésének köszönhetően a környék biztonságosabbá, szebbé vált.

További kutatásokban fontos lenne feltárni a környék, illetve a kertészek szubjektív biztonságérzetét, valamint részletesebben meg lehetne vizsgálni a kert és a környék viszonyát. Továbbá alapvető azt a kérdést feltenni, hogy a környék lakossága nem érzi-e kirekesztve magát a művelésből. Nem járulna-e hozzá az ő felzárkózásukhoz a kertművelés?

IRODALOM

- ALAIMO, K., PACKNETT, E., MILES, R., ÉS KRUGER, D.** (2008): Fruit and vegetable intake among urban gardeners. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 40 (2), pp. 94-101.
- ARMSTRONG, D.** (2000): Survey of community gardens in upstate New York community gardens. *Health and Place*, (6), pp. 319-327.
- AGUSTINA, I. ÉS BEILIN, R.** (2012): Community gardens: Space for interaction and adaption. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (36) pp. 439 - 448.
- BABBIE, E.** (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest, 723 p.
- BASSETT, T. J.** (1979): Vacant lot cultivation: community gardening in America, 1893-1978. Kiadatlan diplomamunka, University of California, Berkeley

- BERÉNYI E.** (2010): Történelmi városrészek átalakulásának társadalomföldrajzi vizsgálata Budapest belvárosában. Doktori értekezés, ELTE
- BOROS L.** (2010/b): Posztstrukturalista elméletek: kihívások és lehetőségek a településföldrajz számára. In: Csapó T. - Kocsis Zs. (szerk.): A településföldrajz aktuális kérdései. Savaria University Press, Szombathely. pp. 392-405.
- DANGSCHAT, J. S.** (1988): Gentrification. der Wandel innenstadtnaher Wohnvirtel. In: Friedrichs, J. (Hrsg.): Soziologische Stadtforschung. Westdeutsche Verlag. Opladen. pp. 272-292.
- DEAR, M. ÉS FLUSTY, S.** (1998): Postmodern Urbanism. In: Annals of the Association of American Geographers, (88) 1, pp. 50-72.
- DWUA** (2016): Demographia World Urban Areas. 12th edition
- EGEDY T. – KOVÁCS Z.** (2005): A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése In: Egedy T. (szerk.): Városrehabilitáció és társadalom. MTA FKI. Budapest. pp. 9-20.
- FABULA SZ., HORVÁTH D., KOVÁCS Z., BOROS L.** (2014): A városi társadalmi sokszínűség mint erőforrás – magyarországi szakpolitikák elemzése Budapest példáján. In: Kóródi T. (szerk.): VII. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványa. Miskolc, pp. 113-124.
- FLACCUS, G.** (2009): Recession gardens sprouting up. The Washington Times. A lap forrása: <http://www.washingtontimes.com/news/2009/mar/17/recession-gardens-sprouting-up/>
- FÓRIÁN S. - HAGYMÁSSY Z.** (2009): Zöld felületek szerepe az urbanizált környezetben. Debreceni Műszaki Közlemények (1), pp. 43-52.
- GLOVER, T. D.** (2003B). Community garden movement. In: K. Christensen & D. Levinson (eds.), Encyclopedia of community (pp. 264–266). Thousand Oaks, CA: Sage.
- GLASS, R.** (1964): Introduction to London: Aspects of Change. Centre for Urban Studies, London
- GORHAM ET AL.** (2009): The impact of community gardens on numbers of property crimes in Urban Houston. HortTechnology, 19, (2), pp. 291-296.
- HACKWORTH, J. – SMITH, N.** (2000): The Changing State of Gentrification. Tijdeschriftvoor Economische en Sociale Geographie, 92. (4), pp. 464-477.
- KINGSLEY, J.Y. - TOWNSEND, M.** (2006): 'Dig In' to social capital: community gardens as mechanisms for growing urban social connectedness. Urban Policy and Research, 24 (4), pp. 525–537.
- KOVÁCS Z. – SZIRMAI V.** (2006): Városrehabilitációs beavatkozások és a térbeli társadalmi kirekesztés: A társadalmilag fenntartható városfejlődés budapesti lehetőségei. Tér és Táradalom, (20) 1, pp. 1 – 19.

- KOVÁCS Z., WIESSNER R., ZISCHNER R.** (2015): Beyond gentrification: Diversified neighbourhood upgrading in the inner city of Budapest. *Geografie-sbornik ceske geograficke spolecnosti*. 120 (2) pp. 251-274.
- KUO, F.E. - W.C. SULLIVAN** (2001A): Environment and crime in the inner city: Does vegetation reduce crime? In: *Environmental Behaviour*, 33, pp. 343–367.
- KUO, F.E. - W.C. SULLIVAN** (2001B): Aggression and violence in the inner city: Effects of environment via mental fatigue. *Environmental Behaviour*, 33, pp. 543–571.
- LAWSON, L.** (2005): *City Bountiful; A Century of Community Gardening in America*. University of California Press, Berkeley, 382. p.
- LEE, V. N.** (2014): *Community Gardens. A lap forrása*: http://depts.washington.edu/open2100/pdf/2_OpenSpaceTypes/Open_Space_Types/cgarden_typology.pdf
- MARKHAM, L.** (2014): *Gentrification and the Urban Garden. The New Yorker. Lap forrása*: <http://www.newyorker.com/business/currency/gentrification-and-the-urban-garden>
- MEINE SEESTADT** (2013): *Seestadtgarten: Das Urban Gardening beginnt!. A lap forrása*: <http://meine.seestadt.info/seestadtgarten-das-urban-gardening-beginnt/>
- MORRIS, J. - NEUSTADTER, A. - ZIDENBERG-CHERR, S.** (2001): First-grade gardeners more likely to taste vegetables. In: *California Agriculture*, (55), pp. 43–46.
- MOSCOW, A.** (1999): Havana’s self-provision gardens. *Environment & Urbanization*, (11), pp. 127–134.
- NAGY GY.** (2014): *Településfejlesztés a gyakorlatban: a fenntartható településfejlesztés kritikai megközelítése a szegedi Dugonics és Árpád tér köztér-megújítási programjának példáján*. In: Nagy Gy. (szerk.): *Fenntartható önkormányzatok a Dél-Alföldön*. Budapest, pp. 39-65.
- PÁL V, UZZOLI A** (2013): *Az egészségi állapotot meghatározó természeti, demográfiai, történelmi, szociokulturális és gazdasági tényezők a világon*. In: Ember I. - Pál V. - Tóth J. (szerk.): *Egészségföldrajz*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, pp. 135-161.
- PAP Á, BOROS L.** (2015): *Épített örökség és helyi identitás: Az érdekek és konfliktusok földrajzi vizsgálata budapesti mintaterületeken*. In: Unger J. – Pál V. - Molnár E. (szerk.) *Geoszférák, A szegedi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola és Környezettudományi Doktori Iskola eredményei*. 257 p. Szeged: SZTE TTIK Földrajzi és Földtani Tanszékcsoport, pp. 109-131.
- PUDUP, M. B.** (2008): It takes a garden: cultivating citizen-subjects in organized garden projects. *Geoforum* 39 (3), pp. 1228-1240.

- RADÓ D.** (1983): Városok zöld szigetei. ÉTK, Építésügyi Tájékoztatási Központ, Budapest, 122. p.
- ROSOL, M.** (2010): Public Participation in Post-Fordist UrbanGreen Space Governance: The Case of Community Gardens in Berlin. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34, (3) pp. 548–63.
- SMITH, N.** (1996): *The New Urban Frontier – Gentrification and the Revachist City*. Routledge. London, New York. 262 p.
- SMITH, N.** (2002): New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34, 3, pp. 427–450.
- SNELGROVE, A. G. – MICHAEL, J. H. – WALICZEK, T. M. – ZAJICEK J. M.** (2004): Urban Greening and Criminal behavior: A Geographic Information System Perspective. *Hort Technology*, 14, pp. 48–51.
- STAEHELI, L. A. - MITCHELL, D. - GIBSON, K.** (2002): Conflicting rights to the city in New York’s community gardens. *GeoJournal* (58), pp. 197-205.
- SZOLNOKI ZS.** (2014): Nehézfémek környezeti viselkedése antropogén hatásokra módosult kerti talajokban, Szeged példáján. Doktori értekezés, SZTE
- TRANEL, M. - HANDLIN, L. B. JR.** (2006): Metromorphosis: Documenting Change. *Journal of Urban Affairs*, 28, pp. 151–167.
- VEDRÉDI K.** (2014): Social perception of public space developments - The case of Saint Stephen square, Szeged, Hungary. *European journal of geography* 5: (3) pp. 60-72.
- VOICU, I. – BEEN, V.** (2008): The Effect of Community Gardens on Neighboring Property Values. *Real Estate Economics*, 36 (2), pp. 241-283.